

„A cigánykirály palotája”

Lechner Ödön, az alkotó génusz

Az Üllői úti épületet a tekintélyes publicista *Tóth Béla* nevezte „a cigánykirály palotájának”, miután 1896. október 25-én *Ferenc József* magyar uralkodó a milleniumi ünnepségek záróeseményeként személyesen felavatta. A tervező *Lechner Ödön* (1845-1914) utólag belátta bizonyos részletek ázsiai jellegű túlzásait, de később sokrétű kritikusa is elismerte a magyaros stílus kialakítására törekvő építész érdemeit. A kezdetől az épületben működő Iparművészeti Múzeum most kiállítással emlékezik meg a palota alkotójának 100 évvel ezelőtti haláláról. A teljes földszintet betöltő reprezentatív tárlat és az azt kísérő katalógus *Sisa József* műtörténész közreműködésével készült, aki a kiállítás tudományos főtanácsadója, s a gazdagon illusztrált album tanulmányírója, szerkesztője.

A hazai közönség *Lechner* munkásságáról három évtizede nem láthatott ilyen átfogó bemutatót. A kiállítás elején a mai leszármazottak jóvoltából a személyes környezet kerül előtérbe. A bajor földről áttelepült elődök hamarosan a pesti polgárság és értelmiség megbecsült tagjaivá váltak. A vízimalomról, templomromról az 1850-es évek derekán készült ceruzarajzok a gyermek korán jelentkező tehetségéről vallanak, amelyet a pesti Reáltanoda és a budai Politechnikum után a berlini építészeti akadémián (*Bauakademie*) teljesített ki. Itt *Hauszmann* Alajossal és *Punczmann* Gyulával együtt végezte a tanulmányait. Utóbbi évfolyamtársa később *Pártosra* magyarosította a családnevét. (Pesten, évtizedeken át, közös építészeti irodát vezetett *Lechnerrel*, s mindvégig jól hasznosította a porosz fővárosban megismert nyerstégla-használatot.)

Lechner Ödön a hetvenes évek végén háromszázötven éves franciaországi szerződése során sajátította el a divatos neoreneszánsz törekvéseket, az 1878-as párizsi világkiállításon pedig először került kapcsolatba a részletekben gazdag indiai építészet rendkívül díszes elemeivel. Ehhez társult a perzsa kultúra iránti érdeklődése, majd az ázsiai orientáció elvezette a magyar folklór tarka színeiben tobzódó növény minta-készletéig és a *Zsolnay*-féle eozinmáz kerámiáig. Hazatérve teljes lendülettel vetette magát a munkába, az ország minden részéről az

Lechner Ödön ifjúkori portréja
(F. Würbel rajza után L. Schilling nyomata)

egyik megbízatást kapta a másik után. A korabeli társasági élet napi részese volt, amint azt a tárlaton a Japán Kávéházat rekonstruáló belső térben a híres kortársak róla készített portréi és karikatúrái is igazolják. *Pólya Tibor* művész-asztalt idéző 1912-es rajzától *Rippl-Rónai József* 1913-as pasztell arcélig, illetve a gyermekeitől kapott „*Papszi*” becenév „közhasználatba vételéig” sok minden tanúskodik erről.

Szakértők szerint életműve öt legjelentősebb épülete az Iparművészeti Múzeum mellett a Postatakarékpénztár, a Magyar Földtani és Geofizikai Intézet, a kőbányai Szent László-templom, vidéken pedig a kecskeméti Városháza. Ezeket jelölték

az UNESCO világörökségi listájára is. A mostani emlékkiállítást kísérő nemzetközi tudományos konferencia a cím elnyerését hivatott elősegíteni. Az elmúlt évtizedekben ugyanis számottevően átértékelődött *Lechner Ödön* tevékenységének általános megítélése. Szárnyaló képzelete a hagyományos formák gazdagságától szellemes egyéni ötletek sokaságáig juttatta el, majd a historizáló stílusoktól érkezett meg a modern kor puritán és gyakorlatias acélváz- és vasbeton szerkezetéig. A tárlat remekbe sikerült eredeti tervrajzokon, illetve színgazdag vízfestményeken mutatja be az előkészületek részleteit, kívülről és belülről a megvalósult összhatást. A korabeli fényképeken túl a mostani alkalomra készült, vadonatúj felvételek teszik teljesebbé a látványélményt, illetve interaktív panorámák jelenítik meg a teljes életművet. Az értő rendezés megdöbbentően hatásos látószögekből – a tetőről, a kupolából biztosít érdekes rálátásokat az enteriőrre. A homlokzatról származó, szmogtól patinázott és az idő meg az időjárás vasfogától kikezdett, eredeti *Zsolnay*-kerámiaelemek teszik tapinthatóvá a történelmet. Már nemcsak a hazai elfogultság juttatja neki, hanem növekvő külföldi megbecsültsége is hitelesíti nemzetközi léptékű építőművészi rangját. *Lechner Ödön* – aki egyesek szerint a nemzeti stílus megteremtője, a szecesszió mestere, mások szerint a modern magyar architektúra atyja – a XIX. század végének olyan halhatatlan, világszínvonalú alkotói közé sorolható, mint *Otto Wagner* (az oszt-rák Jugendstil sokoldalú megtestesítője), a katalán

Eredeti Zsolnay-kerámiák a kupola és tető dekorációjából

Antoni Gaudí (a spanyol Modernismo vezére), a belga Victor Horta (az Art Nouveau kulcsfigurája) és a skót Charles Rennie Mackintosh (az angol Arts and Crafts mozgalom központi alakja). Ezek, a laikus közönség egyre szélesebb rétegeiben is fogalomként vált nevek a nemzetközi kulturális idegenforgalom tartós vonzerejévé válhatnak nemcsak Bécsben, Barcelonában, Brüsszelben, Glasgowban és Londonban, hanem Budapesten is.

Mivel közel százhusz esztendő fennállása óta a palota általános külső és belső felújítására soha nem került sor, ennek sürgető szükségessége teljesen nyilvánvaló. A tárlatot járva kiderül, hogy jóváhagyott tervek vannak a soha el nem készült hátsó épületfront bal részének felhúzására is – mégpedig anyagában és tömegében egyaránt semlegesítő hipermodern formában. Ennek elkészülte – a látogatók nagyobb kényelmére – teljesen körbejárhatóvá tenné a múzeumépületet, miközben természetesen a raktározási gondokon is enyhítené és kiállítási területek növekedését is biztosítaná. Addig is történik azonban változás. A legújabb tervek szerint a kupola tövében kialakított belső tetőteraszt tavasztól ősziig megnyitják majd a látogatók számára – hangzott el a helyszíni sajtóbemutatón. Saját tapasztalatból állíthatom, hogy a Zsolnay-dekorációkra, illetve a pesti háztetőkre nyíló széles kilátás bőven megéri a liftezést, a lépcsómászás és padlásjárás fáradalmait...

Wagner István

Az Iparművészeti Múzeum főbejárati nyitott előtere